

ЎЗБЕКИСТОН

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ
МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ
СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

«КЫЗЫЛ ЎЗБЕКИСТОН» — ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОГО
КОМИТЕТА КОМПАРТИИ УЗБЕКИСТАНА, ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ УЗБЕКСКОЙ ССР.

42-йил чиқиши
№ 71 (11. 517).

26 март, шанба, 1960 йил.

Баҳоси 20 тийин.

ХАЛҚЛАР УРУШНИ ИСТАМАЙДИЛАР

Париж: ЯШАСИН ХРУШЧЕВ!

ПАРИЖ, 24 март. (ТАСС). Бугун маҳаллий вақт билан соат 10-00 минутда Совет ҳукумати бошлиғи Н. С. Хрушчев Франция ташқи ишлар министрининг тегишасида Совет Иттифоқининг катта байроғи ҳилириб турган саройидаги ўз резиденциясидан чиқиб, фахрий эскорт ҳамроҳлигида Елисей саройига президент де Голль билан музокара-лар олиб бормоқ учун йўл олди.

Емгир ёғиб турганга қарамай, Ташқи ишлар министри саройининг қаршидаги Сена дарёси бўйида жуда кўп одамлар тўпланган эди. Н. С. Хрушчев резиденциядан чиқиб келаётганида одамлар уни са-

мимий табриқлаб турдилар. Совет ва француз байроқчаларини қўлга кўтариб турган парижликлар Н. С. Хрушчевни қарсақлар ва «Яшасин Хрушчев!» деган хитоблар билан кутиб олдилар.

Совет Иттифоқининг давлат байроғи илинган автомашина соат 10-03 минутда Елисей саройига келди. Маҳаллий вақт билан соат 12-15 минутда СССР Министрлар Совети Раиси Н. С. Хрушчев Франция президенти Ш. де Голль билан суҳбатни тамомлаб, Елисей саройидан чиқди ва ўз резиденцияси томон йўл олди.

Бироз дам олинат, Совет ҳукумати бошлиғи ва унинг ҳамроҳлари Франция ҳукумати бошлиғининг резиденцияси «Отель Матиньон» томон йўл олдилар. Бу ерда Франция бош министри М. Дебре ҳурматли совет меҳмони шарафига зиёфат берди. Парижда бугун эрталабдан бери шаррос ёмғир ёғиб турганга қарамай, парижликлар Сена дарёси бўйида тўпланиб, ўтиб бораётган қатор автомобилларни «Яшасин Хрушчев!» деган хитоблар билан кутатиб турдилар, совет ва француз байроқларини ҳилириб уларни кутдилар.

„ОТЕЛЬ МАТИНЬОН“ДА ЗИЁФАТ

ПАРИЖ, 24 март. (ТАСС). Бугун 24 мартада Франция Республикаси бош министри М. Дебре жаноблари СССР Министрлар Совети Раиси Н. С. Хрушчев шарафига зиёфат берди.

Самимий вазиёта ўтган зиёфатда Н. С. Хрушчев рафиқаси билан, А. Н. Косигин, А. А. Громико, Г. А.

Жуков, О. И. Ивашченко, СССРнинг Франциядаги элчиси С. А. Виноградов ва Совет ҳукумати бошлиғининг бошқа ҳамроҳлари ҳозир бўлдилар.

Зиёфатда Франция томонидан ташқи ишлар министри Кув де Мюрвил, давлат министрлари Жакино ва Фра, маориф министри Жокс ва бошқа шахслар қатнашдилар.

Зиёфат бошланиши олдида Н. С. Хрушчев совет ракетаси Ойга элтиб қўйган вимелининг нусхасини бош министри М. Дебрега тақдим этди. Дебре жаноблари Совет ҳукумати бошлиғига бу эсалик туҳфа учун самимий ташаккур билдирди.

Зиёфат вақтида М. Дебре ва Н. С. Хрушчев нутқ сўзладилар.

М. ДЕБРЕ НУТҚИ

Раис жаноблари, Сиз Францияга келганингиздан бери орадан ҳали 24 соат ҳам вақт ўтгани йўқ. Бу жуда оз вақт, албатта, шунинг учун ҳам бунчалик қисқа муддат ичида Сиз бизнинг мамлакатимиз ва халқимиз билан бўлган мана шу биринчи қисқа учрашувдан ўзингизга ҳали ҳушсалар чиқариб ола олганингиз йўқ. Аммо, Сиз лоҳал ўзингизнинг бу сафарингизга қиялиб қаралганлигингизга, ҳатто, қияли равишда қизичиқ борлигига қаноат ҳосил қила олдингиз.

Бу қизичиқнинг сабаби атоқли меҳмони кўриш учун бўлган шунчаки бир интилиш эмаслигини Сизларов тушуниб олдингиз, деб ўйлайман. Бу қизичиқ Сизнинг бу сафарингизнинг аҳамиятини, бу сафарининг фойдаланиши тушунаётган французларда асосан ўз-ўзидан пайдо бўлган ҳисларни акс эттирди. Бу аса, Сизнинг бизнинг мамлакатимиз билан бевоқиф танишиб олишингизга имкон беради; французлар Сизнинг Парижда генерал де Голль билан олиб борадиган музокара-ларингизнинг, ўтказадиган учрашувларингизнинг сиёсий аҳамиятини, ҳудуд бу учрашув фақат бизларнинг халқларимизгагина эмас, шу билан бирга, бутун Европада ва Европалар бошқа жойларда ҳам очиб берадиган имкониятларини яхши тушунадилар.

Шу сафардан сўнг ва шу учрашувдан сўнг мавжуд аҳвол шу вақтгача бўлиб келган ҳолида қолмаслиги лозимлигини Францияда ҳамма билади.

У ва бу томон шу дамгача билган ёки билмаган деб фарз қилган нарсаларга янги таассуротлар, ҳислар, мулоҳазалар қўшилиди.

Бу ҳисса мустақкам бўлади. Бу ҳисса ҳар иккала мамлакатимиз ўртасидаги муносабатларда чуқур ўз қолдиради. Халқ бундан ҳам кўпроқ нарсани умид қилиб, ана шунда тарихий аҳамият касб қилиши мумкин бўлган шундай воқеадан сўнг шу муносабатлар ахшиланб кетадилар, деб ўйлайдики, бунни айтиб ўтиш ортиқча бўлмайди.

XX аср миқёсида ўлганган, Франция территорияси билан Совет Иттифоқи территорияси ўртасидаги масофа узоқ эмас. Айни бундан кўра, бизнинг икки томонидан жойлашган бизнинг пойтахтларимиз ўртаси 3 минг километрлик масофадир: бундан 30 йил муқаддам 3 минг километрлик масофа узоқ масофа эди. Ҳозир бўлса, бу масофани эрталабки соатлардан камроқ вақт ичида учиб ўтиш мумкин. Масофалар мана шундай қисқарганингини ўзи ҳам Франция ва Россия халқлари ўртасида тарих томонидан кейинги асрларда вужудга келтирилган алоқаларни кучайтирмоқда ва ҳар бир қисқа вақт тарихдаги энг яхши воқеаларни эслаб қолдиришга интилади.

Француз халқи рус халқига нисбатан самимий ҳурмат ва дўстлик билан қарайдилар, булар аса, ўзининг фақат ривожланиши ва мамон бўлишини талаб қилади. Мен рус халқи тўғрисида гапирар эканман, Совет Иттифоқидан бошқа ҳамма халқларни ҳам ўйлаб гапирайтирмай.

Халқларнинг яхши ниятларини ижодий ҳаракатларда гавдалантириши ва халқнинг ҳисларини сиёсий раҳбарликда ва тўтилатган йўлда инфодаланиш лозим бўлган ҳукуматларнинг вазиёсини олди вазиёфа деб айтиб бўлмайди, албатта. Оғир фактлар мавжудлигини ўзимиздан яширишимиз керак эмас. Ҳатто, шунинг айтмоқ керакики, бизнинг вазиёфа бу фактларнинг мавжудлигини яширишмасликдан иборатдир. Ҳозирги дунё машаққатли дунёдир, шундай бир дунёдирки, унда олам-аод ахирасларини жазавига солаётган сўзлар, айтилган, тинчликни мустақкам равишда таъминлашга ҳалақит бераётди.

Тинчлик олди бир сўздек бўлиб кўринади! Тинчлик ҳеч қимга изоҳлаб ўтириш даркор бўлмаган сўз каби бўлиб кўринади, ваҳоланки, бу сўзга қанча-қанча мумкинлик ва баъзан алдамчилик бор. Эркин инсон ўзининг бутун қалби билан интилаётган чинакам тинчлик аслини олганда, фақат урушлар бўлмаслигини интилоб иборат эмас.

Тинчлик замиридаги маъно жуда каттадир, тинчлик — муайян халқлар тартиб ўрнатилиши, давлатлар ўртасида уйғунлик, халқлар ўртасида ҳамкорлик ўрнатилиши демакдир.

Тинчлик — зўрлик бўлмаслигига ва бирор давонини, қандайдир ахираси қондормоқ учун зўрлик қўлланиш мумкин эмаслигига иншон демакдир.

Тинчлик — поёни бўлмаган ташаббусдир, жуда катта ижодий меҳнатдир, бу ижодий меҳнатда ҳамма сиёсий ва ижтимоий режимлар ўртасидаги тафовутга қарамай, ўзаро ҳамкорликка ва чидамли бўлишга ёпишаси интилоб қатнашмоғи лозим.

Ниҳоят, тинчлик шундай бир ишдирки, уни ҳеч ким, ҳеч бир ҳукумат, ҳеч бир сиёсий миллий гуруҳга ўзига монополия қилиб олиши мумкин эмас, чунки тинчлик бутун инсониятнинг куч ва ғайрат сарфлашини талаб қилади. Тинчликнинг улуғлиги ва унинг мўртлиги ҳам мана шундир.

Европа кўрган урушларнинг энг даҳшатлиси, энг жиноий уруш тугагача, тўп-замбараклар овози ўчган 1945 йилда ҳамма шундай тинчлик бўлади, деб умид қилган эди.

Шундан бери орада 15 йил ўтди, бу умид йўқ бўлиб кетганлигини эътироф қилишимиз мумкин. Шундай бўлса ҳам биз бугун уруш шар-шарни узоқлашиб бораётганлигини кўриб қунонаётган эканмиз, янги уруш бутун инсониятга мисли кўрилатган ҳалокат келтириши мумкин.

ТИНЧЛИК САФАРИ

Москва — оламнинг улкан қалбидан Кудратли «Ил» парвоз этди фазога: Муаттар ҳавонинг тўқинларидан Хушхабар ёйилди еру самога.

Тинчликнинг жарчиси унда борар-кан, Уруш жаҳаннами бутун чекинар, Равшан кўш наби финлар билан Соф диллар оламини этар мунаввар.

Парик нутби олди Совет меҳмони, Гудларов нарсалар аэродрома, Нотин сулар экан, еру жаҳонин — Эшини очилар; қалблар оромда...

Табият ҳаммаси, пўртана, тўфон Таслим бўлди кўриб инсон камолди, Идрон кудратини кўргани замон Ой чимматини ташлаб очди жамолини.

Худди шунинг наби тинчлик кўрида Қалб меҳри, муқаббат, умр зисси, Хар бир ири, миллининг тоза кўсида Яшайди дўстликнинг порлоқ жолиси, Бу жило — бахт кўри, ҳаёт чашмаси.

Яшайди барқ уриб вилдон, ирода, Тотувади, дўстлида эллар барчаси Яратар чаманзор бўстон дунда, Хопид РАСУЛ.

Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

Ҳурматли бош министр жаноблари, Дебре хоним!

Хонимлар ва жаноблар! Фан ва техниканинг кейинги вақтлардаги улур кашфиётлари ва муваффақиятлари тинчлик ва халқлар хавфсизлиги масаласини янгила қилиб қўйди. Халқлар урушини ис-тамайдилар ва уни жамият ҳаёти-дан чиқариб ташлаш учун ва чиқариб ташлаганда ҳам абадий чиқариб ташлаш учун курашмоқдалар.

Халқларнинг тақдирини учун, бутун инсониятнинг келажаги учун тарих олдида зиммасига, айниқса, катта масъулият юклатилган давлат арбобларининг шу вазиятдаги роли қандай бўлиши керак?

Баъзи сиёсий арбоблар тинчликни «қўрқувни бараварлаштириш» ёрдами билан таъминлаш мумкин деб даъво қилмоқдалар. Амалда аса, бу зўр бериб қуролланишни тўхта-тиш эмас, балки давом эттириш де-макдир. Шу нарс ахши мат-луми, қурол-арбобларни тўпай бериш ҳеч қачон тинчликни мустақкамлашга олиб келган эмас. Аксинча, бу нарс а, тинчликни барқорор қилмай, балки у ёки бу мамлакатларнинг муайян доираларида «кучни сиёб кўриш», жанг майдонига «бахтин сиёб кўриш» ҳавасини тугдир а берган.

«Қўрқувни бараварлаштириш» сиёсати урушга олиб келмаслигини таъминлайдиган ҳозир қандай га-рантия бор? Бундай гарантиялар йўқ. Бундай ҳатари сиёсий илҳом-чилари бўлган у ёки бу кишилар-нинг оғзига ваздаларини гарантия-лар ўрнида ҳисоблаш мумкин эмас-ку, ахир.

Ҳеч қандай душманликка ўрин қолдирмаслик учун шунинг айтмоқ-манки, баъзи жойларда бошларини тобора юқори кўтарайтган реванш-чилардан Совет Иттифоқи сира кўрқмайди. Бизга ёки бизнинг дўст-ларимиз бўлган тинчликсевар бош-да ахши ва самимий муносабатлар-нинг ривожланиши учун, ҳамма халқларга тинчлик бўлиши учун, ҳамма кишиларга тинчлик бўлиши учун қандаш кўтараман.

Давлатларнинг мафлаатла р и я и камситмай туриб, ҳеч қимга зарар етказмай, уруш хавфини йўқотади-ган бошқа йўл борми?

Биз шундай йўл бор, деб айтап-миз. Давлатларнинг ёпишаси ва ба-

тамом қуролсизланишини, Германия проблемасини тинч йўл билан бар-тараф қилишни тезроқ тугаллаш, иккинчи жаҳон уруши қолдиқларини тугатишни мана шундай йўл деб биламиз. Бу йўл шундан иборатки, реваншчиларни гиж-гижлашмаслик, «қўрқувни бараварлаштириш» сиё-сатига хотима бериш керак. Бу йўл шундан иборатки, тинч-тоғув яшаш принциплари асосида, ҳеч бир ис-тисносиз, ҳамма давлатлар ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик муносабатла-рини ривожлантириш керак. Шу жиҳатдан қараганда, президент де Голльнинг Европадаги ҳамма дав-латларнинг ҳамкорлиги цивилиза-циянинг муқаррар заруряти бўлиб қолиши лозим, деган фикрга қўши-ламиз.

Европада тинчликка олиб бора-диган йўл Совет Иттифоқи билан Франциянинг иттифоқи ва дўстлиги орқали ўтказилган йўл эканлигини айтиб ўтиш керакикин. Шундай иттифоқ бўлса, Европада урушлар бўлмайди. Шундай иттифоқ бўлма-са, ҳар хил авантюристларнинг гиж-гижовчи ҳаракатлари учун бўлган имониятлар тинчлик мақса-дини кўзловчи совет-француз ҳам-корлиги мавжуд бўлиб турган ша-ронидан қараганда, кўпроқ де-ражада сақланиб қолади.

Баъзи бировлар Хрушчев Фран-циянинг Габдаги дўстлари билан бўлган муносабатларига раҳна сол-моқчи, деган гапларни айтмоқда-лар. Бизда бундай ният бўлмаган ва йўқ. Аксинча, биз Франция билан ҳам, унинг дўстлари билан ҳам дўст бўлишни истаймиз. Агар Фран-ция биз билан ва бизнинг дўстла-римиз билан дўст бўлиб кетса, бу-нга ҳурсанд бўлур эдик.

Совет-француз ҳамкорлиги мам-лакатларимизнинг ўзларида бўлган тартиблар ва идеологиялардан воз кечишларини талаб қилмайди. Биз ҳамма вақт айтиб келган ва айта-ётган гапларимиз шунки, сизларнинг халқингиз қандай хоҳласа, шундай илай беришга, биз ҳам халқимиз хоҳлаганича яшай берамиз. Бирок, тинч соҳада давлатларимиз ўртаси-даги ҳамкорлик доирасининг чеки-чегараси йўқ. Бизнинг мафлаатла-римиз ҳеч қарда бир-бирига тўқ-нашмайди. Совет ҳукуматининг ис-таги фақат битта, у ҳам бўлса, Евро-пада осейинштак ва тинчлик ва-зияти вужудга келтирмоқ учун мамлакатларимизнинг имкониятла-ридан фойдаланишдир.

Давлатларнинг ҳар иккала гуру-ҳи ўртасида ҳужум қилмаслик пак-ти тузиш Европадаги кескинликини юмшатишга, бизнинг фикримизча, кўп жиҳатдан ёрдам берган бўлур эди. Бундай пакт тузиш мавжуд ҳарбий гуруҳларни тугатиш йўлида

қўйилган биринчи конкрет қадам бўлур эди. Шу билан бирга, бу нарс а келгусида Европада хавфсизлик-нинг самарали системасини вужуд-га келтиришни тайёрлаган бўлур эди. Бундай пакт тузиш масаласи, бизнинг фикримизча, аллақачон пи-шиб етилган масаладир.

Бу масалаларга турлича муносабат бўлиши мумкин. Лекин ҳар иккала томоннинг истаги бўлса, мавжуд ке-лишмовчиликларни бартараф қилиш ва умумий тил топиш мумкин.

Дебре жаноблари, сизнинг нутқин-гизнинг тинглаб, мен Сизнинг айтган сўзларингизга қўшилиман. Биз си-зининг мамлакатингизда ҳақиқатан ҳам ҳаммаси бўлиб 24 соат вақт ўтказ-дик, лекин бу ерда биз билан бўлган учрашувлар ва суҳбатлар, шу жум-ладан, президент генерал де Голль билан бўлган кечаги ва бугунги уч-рашувлар ҳозирнинг ўзидаёқ бизда чуқур таассурот қолдирди.

Бизнинг интилишимиз умумий эканлигини сезиб турибман. Бизлар сизнинг сизлар ҳам ҳамма халқлар ўртасида яхши муносабатлар бўли-шини истайсиз. Бизлар сизнинг сиз-лар ҳам ана шундай йўл билан бу-тун дунёда тинчликни мустақкам-лашга интиломоқдасиз.

Мамлакатларимиз устида таҳдид пайдо бўлганда, бу таҳдид айна бир томондан келган эди, сизларга ҳам, бизларга ҳам қарши қаратилган таҳ-дид бўлган эди. Бизнинг халқи-миз ўз мажбуриятларини ҳамиша ҳа-дол бақариб келмоқда, у қандай оғир

СУРАТДА: Орли аэродромида Н. С. Хрушчевни нутб олиш маросими. Олдинги каторда — Н. С. ХРУШЧЕВ ва Президент Ш. ДЕ ГОЛЛЬ.
ТАСС фотомухбири В. СОВОЛЕВ фотоси (Сурат фототелеграф орқали қабул қилинган).

аҳволда қолмасин, ўзи берган сўзни ҳамиша ҳалол бақаради. Ўтган жа-ҳон урушида француз халқи катта талафотлар кўрди. Лекин бизнинг халқимиз сизларникига қараганда ҳам янада кўпроқ талафотлар кўрди, шундай бўлса ҳам, у, умумий душ-манга қарши курашда ўз мажбурият-ларини ҳалол бақарди.

Ўтмишнинг ҳатоларини такрорла-маслик учун тарих сабоқларини сиз-лар билан биз ҳисобга олишимиз ло-зим, деб ўйлайман.

Франция Республикасининг Бош министри Дебре жаноблари учун, унинг рафиқасининг сиҳат-саломат-лиги учун, Франциянинг равиқли учун қадаш кўтаришни таклиф қила-ман.

Европа давлатларининг тинч ҳам-корлиги қилиши учун!

Яшасин Совет Иттифоқи билан Франция ўртасидаги дўстлик!

ПАРИЖ МУНИЦИПАЛИТЕТИДА

Н. С. Хрушчев Франция Бош ми-нистри Дебре ҳузурида бўлган зиё-фатдан сўнг бир оз дам олиб, рафиқа-си ва ҳамроҳлари билан шаҳар му-ниципалитетида Совет ҳукумати бош-лиги шарафига ташкил этилган қа-бул маросимига борди.

(Давоми иккинчи бетда).

Н. С. ХРУШЧЕВнинг Нью-Йорк мактаби ўқувчиларига юборган хати

Гейл Барлинг
Жон Филип Суза ўрта мактаби
Бейчестер авению, 3750
Бронкс, Нью-Йорк сити, Нью-Йорк
Америкалик азиз ўқувчилар!

Сизнинг ёлган мактубингиздан гоёт мамият бўлдим. Табрик-ларингиз учун сизларга ташаккур билдираман ва ўз навабтида сиз-ларга сиҳат-саломатлик, ўқинишда муваффақиятлар ва ҳаётингиз-да бахт тилайман.

Сизлар ўз мактабингизда икки мингга яқин киши, ҳар хил мил-латдаги ва диний эътиқоддаги ўғил ва қиз болалар ўқитганлигини ха-бар қилгансиз. Бу ҳол сизларнинг ақил бўлиб биргаликда ўқиниш-гизга, хушчақчақ ўйинларингизга ва қувноқ қўшиқлар айтишингизга ҳалақит бермайди, деб умид қиламан. Шунинг билан маълум қилмоқ-чиманки, бизнинг мамлакатимизда кўп миллатдаги кишилар қувноқ ва бахтли ҳаёт кечирмоқдалар ҳамда биргаликда меҳнат қилмоқдалар. Уларни ер юзидан ҳамма халқлар билан тинч ва дўст бўлиб яшаш йўлидаги умумий интилиш бириштирмоқда.

Бизнинг мамлакатимиз — Совет Иттифоқи бутун дунёдаги бола-ларнинг яшаш, ўсиш, ўқиниш ва ўйнаш имкониятига эга бўлишлари учун, бутун ер юзидан кишиларнинг аса янги уруш хавфи тўғрисида ўйламасдан, сизларнинг келажакингиз учун хавотир бўлмасдан тинч меҳнат қила олишлари учун ўзига боғлиқ бўлган ҳамма чорани кўрмоқда.

Сизларга, шунингдек Американинг бутун ёш авлодида урушнинг нима эканлигини фақат тарих дарслигидан ўқиб билишни ва урушни ўз кўзлари билан ҳеч қачон кўрмаслигини тилайман.

Сизларга ана бир марта бахт-саодат истаб, кўпдан-кўп яхши ти-лақларини йўлайман.

Н. ХРУШЧЕВ.

1960 йил 17 март.

ХАЛҚЛАР УРУШИНИ ИСТАМАЙДИЛАР

ПАРИЖ МУНИЦИПАЛИТЕТИДА

(Боши биринчи бетда)

Хурматли совет меҳмонини табрикламоқ учун келган одамлар Сена дарёси бўйидаги резиденциядан шаҳар муниципалитетини жойлашган Огдэ де Виль майдонига қадар чўзилган йўл бўйида қизилиб турдилар. Кўп минглаб парижликлар изғирини шамолга ва ёмғир ёғиб турган бўлинига қарамай, Н. С. Хрушчевнинг келишини майдонга икки соатдан кўпроқ кутиб турдилар. Майдон атрофидаги уйлarning балконилари, деразалари, томлари одамлар билан диққат туган. Кўп кишилар бутун-бутун оилалари билан ва майда болаларини ҳам олиб келганлар.

Ҳуж бўлиб тўпланиб турган одамлар тепасида жуда кўп совет ва француз бўлиқлари, «Дўстлик!», «Хрушчев — тинчлик», «Хрушчевга салом» деган шиорлар кўриниб турибди. Чин юракдан айтилган бу сўзларнинг кўпи русча ёзилган.

Қатор машиналар муниципалитетнинг катта дарвозаси олдида яқинлашмоқда, бу ерда республика гвардияси саф тортиб фахрий қорувуларда турибди. Совет ҳукуматининг бошлиғи ва ҳамроҳлари тилан тўшланган залга киришадилар, бу залда Н. С. Хрушчев фахрий меҳмонлар дафтарида икки мингга яқин меҳмон тўпланиган эди. Булар орасида Франция бош вазирини Мишель Дебре, Париж муниципал кенгашининг раиси Пьер Деврен, Сена департаментининг префекти Бенедетти, муниципалитет кенгашичлари ва бошқа шахслар бор.

Н. С. Хрушчев зал эшигига кўриналиш билан, ҳамма ўриндан турди ва узоқ давом қилган гулдўрс қарсақлар билан Совет ҳукумати бошлиғини ва ҳамроҳларини табриклайди. Меҳмонлар тантанали марш сядолари остида совет ва француз байроқлари билан безалган ҳамда Париж шаҳрининг герби — тўққизинча сузуи бораётган елканли кема тасвири билан безалган махсус минбарга чиқадилар. Совет Иттифоқи гимнининг, сўнгра эса, «Марсельеза» нинг сядолари янграйди.

Н. С. ХРУШЧЕВ нутқи

Муниципалитет кенгаши раиси жаноблари!

Парижлик еркеклар ва хонимлар! Францияга келганимизга атиги икки кун бўлди, лекин шу вақт ичида биз француз халқининг бутун меҳмондўстлигини ва дўстлик муносабатини ҳис қилдик. Мен сизларга ва сизлар орқали кеча ва бугун бизларни майдонларда, кўлаб ҳиди келиб турган Париждаги бульварларда ва кўчаларда табриклаб кутиб олган парижликларнинг ҳаммасига бизга нисбатан кўрсатилган илтифот ва савият учун чин қўнғидан ташаккур айтмоқчиман.

Мен Парижни биринчи марта кўриб туришман. Лекин дунёда бу шаҳарни билмаган одам бормикан? Мен ҳам Париж тўғрисида кўп нарсаларни ўқиганман ва эшитганман. Шунинг учун ҳозир мен ўзини худди ахши эски танишларин билан учрашгандек ҳис қилиб туришман.

Париж Франциянинг қалбидир. У, қалб бўлгани учун ҳам мамлакатининг бошқа ҳамма шаҳарларига, шаҳарчалари ва қишлоқларига жон киритиб туради. Бу шаҳар жаҳонга улуг мутафаккирларни, аjoyиб олимларни, талантли ёзувчиларни, энг муқош ишчиларни еттиштириб берган ва дадил жоҳ қайнаб турган шаҳардир. Франция халқи жаҳоннинг энг аjoyиб шаҳарларидан бири бўлган Парижни яратди ҳамда ўз меҳнати ва революцион ҳақдорликлари билан уни абадий шўҳратлантирди.

Биз, совет кишилари, Париж яна шунинг учун ҳам қадрам шаҳардирки, давлатимизнинг улуг асосчиси Владимир Ильич Ленин бу ерда бир неча йил яшаган ва ишлаган.

Москва сингари Париж ҳам ўз вақтида миллий давлатнинг бошига бўлди. Франциянинг миллий улуглиги учун символ бўлган бу шаҳарнинг роли фақат Франция тарихидагина эмас, шу билан бирга, бутун инсоният тарихида ҳам оятдан ташқари ва буюқдир. Бастилиянинг олиниши, XVIII аср охиридаги буюқ француз революцияси, Европадаги феодализм реакция тиркаларини жиддий равишда қақшатиш ва жаҳондаги халқлар орасига ўзининг кенг тасвирини ўтказди. XIX асрнинг энг ахши кишилари абсолют монархиянинг қалъаларини емирган ҳамда халқларнинг эркинлиги, тенглиги ва қардошлиғи учун жанг қилган парижликларга қойил қолган эдилар.

1941 йилда Москва ёнида бўлганидек, биринчи жаҳон урушининг бошида Париж ёнида ҳам герман миллатаризмига қарши зарба берилди. 1944 йил августидан Париж қўзғолони бўлган Францияни фашист боқкичларидан эриш-кесил қутқариш иш и тайёрашда катта роль ўйнади. Уруш вақтида мен Сталинград фронтини харбий советининг аъзоси бўлган эдим.

ва ёғиш оналарга давлат нафақалари тўлашга сарфланмоқда.

Бундан биров вақт муқаддам бизнинг ҳукумати Совет Иттифоқининг ҳамма граждандарини ўн-ўн икки йил ичида ахши квартиралар билан таъминлаш тўғрисида қарор қабул қилди. Бу программа белгиланган муддатдан олдинроқ бажарилади, деб умид қилмоқдамиз. Фақат 1959 йилнинг ўзидagina мамлакатимизнинг шаҳарлари ва посёлкаларида 2 миллион 200 мингдан кўпроқ ҳамма нараси муқаммал квартиралар қурилди, қишлоқ жойларида эса, 850 мингга яқин уй қурилди.

1960 йилда қурилиш ишлари таҳмин ҳам кўпроқ кенгайтирилади. Шаҳарларда 10 миллион совет кишиси янги квартиралар олади. Бундан ташқари, қишлоқларда бир миллионга яқин янги уй қурилади.

Совет давлати фан ва санъатни ривожлантиришга жуда катта эътибор бермоқда. Фақат Москванинг ўзидagina 77 та олиёй ўқув юрти бор ва бу олиёй ўқув юртиларида 200 мингга яқин студент ўқимокда.

Маълумки, баъзи шаҳарлар қариб қолди. Лекин бизнинг қадимий Москва қаришти, деб ким айта олади? Аҳли ашайидан жуда катта янги районлар барпо қилинмоқда. Фақат 1959 йилнинг ўзидagina Москвада 79 минг квартира қурилди. 1960 йилда Москвада 90 мингдан кўпроқ квартира қурамиз. Етти йил ичида пойтахтимизда 600 минг квартира қурумчимиз, яъни революциядан олдинги Москва бўлган бутун уй-жой фондидан қариб икки баравар кўп квартира қурумчимиз.

Ҳақиқатан ҳам мана шундай мисол кўрилмаган иқтисодий қурилиш планларини амалга ошираётган давлат, ҳукумат, халқ урушга йўл йилмаслигидан гоёт манфаатдор эканлиги ва шах-шубҳа бўлиши мумкинми, ахир? Мен фақат бир нарсани уқтириб ўтмоқчиман: Бизнинг кеска планетамизда иккита социал система — капиталистик система ва социалистик система бор. Булар ёна-ён яшайди олжой йўқ. Бундан бошқа чора йўқ! Мен Америка қўшма Штатларида бўлган вақтимда менга: совет кишиларнинг ракетаси Ойга бориб тушганини муносабати билан улар бу планета Совет Иттифоқиники деб айтмоқчи эмасми, деб савол берилган эди. Мен ўшанда биз ҳар қандай монополияга қаршимиз, деб жавоб берган эдим.

Бунга илова қилиб, шунинг айтиш мумкинки, агар икки системанинг тинч-тотув яшашини истамаётган одамлар бўлса, уларни Ойга жўнатиш мумкин — улар Ойда жузжикой ёҳи берсинлар, «совуқ уруш» Ойга тартиб қила берсинлар.

Буни истайдиганлар топилмасе керак. Тинчликда ашашини ўрганиш керак. Ҳар бир халқ ўзи учун давлатни боқариш системасини ўзи таллаб олади, социал проблемалар турли мамлакатларда турлича ҳал қилинади. Бироқ, ҳамма халқлар учун битта умумий шарт бор, бу шарт бўлмаса, социал тараққиёт бўлиши мумкин эмас. Бу умумий шарт шуки, узоқ давом қиладиган мустаҳкам тинчликни сақлаш керак. Французлар ва совет кишилари янги Верден бўлишини, Сталинграднинг такорарланшини ҳам истамайдилар, чунки бу уларга ҳақдан ташқари қимматга тушган.

Уруш ҳеч кимга ҳеч қандай ахшилик келтирмайди, айнакча атом-водород ва ракета қуроли асрида ҳеч қандай ахшилик келтирмайди, бу қурул оқибатларидан бўлса, унинг оғир оқибатлари ўтмишининг жаҳон урушлари одамлар бошига солган оқибатларининг ҳаммасидан ҳам оғирлиги тушган бўлур эди. Улар француз мутафаккири Монтескье одамларнинг қайи юборадиган даҳшатли қуролаар яхшироқ қилиниши мумкинлигини 1720 йилдаёқ баъорат бериб айтган эди, лекин у, одамзоднинг доппишманлигини етти йиллик плани коммунизмининг моддий-техника базасини вужудга келтиришини ўз олдида асосий вазифа қилиб қўйди. Саноат маҳсулотининг умумий ҳажми етти йилликнинг охирига етганда икки баравар кўпайди. Шунинг қайи қилиб ўтти керакки, 1959 йилда пландан ташқари ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг бир ўзинига революциядан олдинги Россияда бутун йил давомида ишлаб чиқаришган саноат маҳсулотидан оғир кетди. Совет Иттифоқиди 1959 йилда 60 миллион тонна, яъни Англия, Франция ва Габрий Германияда ишлаб чиқарилган нўлатнинг ҳаммасига тахминан тенг келадиган миқдорда пўлат ишлаб чиқарди. Мамлакатимизнинг қишлоқ хўжалиги ҳам бундан қолшмайди даражада муваффақиятли ривожланимоқда.

Етти йиллик планда совет кишининг фаровонлигини анча ошириш кўзда тутилди. 1960 йилда саккиз соатлик иш кунидан етти ва олти соатлик иш кунига ўтти тугалланди, 1964 йилда эса, олти ва беш соатлик иш кунига ўта бошлаймиз, шу билан бирга, иш ҳақи қамаймайди, балки яна ошади. Ҳозирги вақтда давлат бюджетимизнинг учдан бир қисми маорифга, маданиятга, соғлиқни сақлашга, социал таъминотга, строкованига ҳамда кўп болали

Ҳақбар давлат ва сибаст арбоблари ҳақиқатан ўз халқларининг тақдирини тўғрисида ғамхўрлик қиладиган бўлдилар, улар ер юзиди узоқ давом қиладиган мустаҳкам тинчликни таъминламоқ учун ҳамма чораларни кўришлари лозим. Франция Республикасининг президенти генерал де Голль ўзининг сўзларини нутқларида, тинчлик ва халқаро кескиликни қатъийан юмшатиш сари бораётган ҳозирги вақтда, халқларнинг идеологик қарашларидаги тафовутга қарамай, улар бир-бирларини тушунишлари ва бир-бирлари билан ақиланди, ишчилари зарур, деб уқтириб ўтган эди. Бу фикрга қўшимаслик мумкин эмас. Бутун дунёдаги ва, аввало, Европадаги тинчликнинг тақдирини яхши буюк давлат — Франция билан

СССР — халқаро кескиликни юмшатиш учун қанчалик кескин кураш олиб боришлариға кўп жихатдан боғлиқдир. Халқларнинг тинчлик учун олиб бораётган умумий курашида Франция ўзининг улуг ўтмишига ва улуг келажигага муносиб роль ўйнайди, деб умид қилиш мумкин. Совет Иттифоқига келганда, улар юзиди мустаҳкам тинчликни барқарор қилмоқ учун бундан буюк ҳам ўзининг бутун кучини сарфлашга тайёрдир.

Сизларга маълумки, Совет ҳукумати ўтган йил кузда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг XIV сессиясида ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисида тақлиб киритди.

Кейинги йилларда Совет Иттифоқи ўз қуроли кучларини анча қисқартириб соҳасида ҳаммага кенг равишда маълум бўлган чораларни ўз ташаббуси билан ўтказди. Қуролсизланиш Франциянинг ҳам давлат манфаатларига, ҳам Франция халқининг истах ва озуларига тўла равишда мос бўлиб турмади, деб ҳисоблаш лозим. Батамом қуролсизланиш, бутун экономикани тинчлик изига қўчириш, шу муносабат билан солиқларни қаматтириш ҳар бир давлатнинг техника ва маданиятини тараққий эттириш, кам тараққий этган мамлакатларга ёрдам қўрсатиш йўлида анча олға боришга имкон берган бўлур эди.

Германия масаласи кечиктириб бўлмайдиган халқаро проблемаларнинг биридир. Бу проблеманинг ҳал қилиниши Франция учун ҳам, шунингдек СССР учун ҳам баъбаравар аҳамиятга эгадир. Европада тинчликни сақлашнинг манфаатдор бўлган Социал дўст Иттифоқи ҳар иккала герман давлати билан суҳб шартнома тузиш Германия проблемасини бартараф қилиш йўлида қўйилган муҳим қадим бўлади, деб неча мартаб кўрсатиб ўтди. Европадаги габрий нормал аҳволга — Германия билан уруш ҳолатининг давом этишига хотима бериш пайти келди.

Совет ҳукумати герман милитаризмидан қўрқатганини учун Германия масаласига катта аҳамият бераётгани йўқ. Мен ҳеч кимни қўрқитмоқчи эмасман, лекин зарур бўлиб қолган тақдирда, ҳар қандай агрессорга ўз кучиниз билан зарба беришга қодир эканлигини бутун дунё билди. Биз герман милитаризмининг фох қилаётган эканлиги, бунинг сабаби шуки, у муайян шароитда авантюра қилишга ботилиши мумкин, бунинг учун эса, катта қувватга эга бўлиш сира шарт эмас. У, халқларо вазиални кескинлаштириш, нисоли ва ҳал этилмаган масалаларнинг бартараф қилинишини бузиш йўлидан бормоқда. Яширамасдан шунинг айтиш керакки, боз кўтариб келадиган герман милитаризмига чидаб турилганлиги, айнакча унга қўмак берилаётганлиги бизни ташвишлани соломда. Герман милитаризми эли илгариги милитаризм эмас, ва умуман хавотир бўлиш учун асос йўқ, деб буни исботлаш учун қилинаётган урушларини жиддий бир нарсаси деб қабул қилиб бўлмайди. Эҳтимолки, баъзи бир кимсалар менин сўзларимни кескин айтилган сўзлар, деб ҳисоблашлари мумкин, лекин мен тўппа-тўғри шунинг айтмагани, кўп миллионлаб одамларнинг янги уруш режаларини тузаётганларига қарши чоралар қўйилмасин, деб иккинчи жаҳон уруши жанглариди ўзини фидо қилган эмас. Биз қаерда бўлмайлик — Францияда бўла миз и, АШДА бўлаимиз, ёки Англияда бўлаимиз, — биз бунинг тўппа-тўғри ва дағал айтма берамиз.

Габрий Германия милитаризмининг ҳозирги шароитда рағбатлантириш позицияси хатарли позициядир. 1870—1871 йиллардаги уруш, биринчи ва иккинчи жаҳон урушлари Францияга жуда катта талафот етказди. Ақил-идроки етук эканлиги ҳаммага маълум бўлган французлар бундан бундай қилаётганлигини, ҳеч шубҳасиз, ахши тушунадилар.

Агар герман милитаризмига термоядор ва ракета қуроли ишлаб чиқаришга ва уни ишлатишга имконият бериладиган бўлса, у ҳолда, бунинг хатарли оқибатларини айтиб таъминлаб бўлмайди. Тарихнинг берган сабоги шуки, баъзи бир сибсий арбоблар герман милитаризмининг нималигини бир вақтда жуда кечик тушган эдилар. Франциянинг бева қолган хотинлари, Парижнинг бева қолган хотинлари бунинг аламани айнакча кўпроқ ҳис қилмоқдалар!

Биз парижликлар! Ҳукуматлар боқиларининг май ойида сизнинг шаҳрингизда бўладиган кенгаши, Габр ва Шарк мамлакатларининг давлат арбоблари ўртасида бўлиб ўтган учрашулар ва суҳбатлар халқаро муносабатларда бир қадар илш бошланганлигини кўрсатиб турибди. «Совуқ уруш» ўрнини халқаро муносабатларнинг юмшати ағалламоқда, халқаро муносабатларда қишлар ўрнини кўлаб олмақда. Бироқ, сизларга маълумки, инсоний муносабатларда табиятда бўлганидек ва ҳозир биз Парижда ҳис қилиб турадиган, қишнинг кетидан баҳор ўз-ўзалигига кела берилади. Одамлар

ўртасида иссиқ ёки совуқ муносабатлар ўрнатилиши шу муносабатларга у ёки бу хил ҳароратини бериш истагиға, бунинг учун бўладиган иттилоғига боғлиқдир ҳамда жиддий куч ва гайрат сарфлашни талаб қилади. Образли қилиб айтганда, бир жойда қимирламай туриб ўзининг исити олмайсан.

Биз Францияга қилган бу сафаримизга катта аҳамият бермоқдамиз. Ҳар иккала томон бир-бирлари билан учрашилари натижасида бир-бирларининг позицияларини анча ахшироқ тушуна оладиган бўлиб қолдилар ва зарур ҳалқаро проблемаларини ҳал қилишга яқинлашдилар, деб умид қилмоқ керак. Тарих шунинг кўрсатиб турибдики, ўтмишда бизларнинг мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатларда дўстлик ва ҳамкорлик тенденцияси устулик қилиб келган. Биринчи жаҳон урушида герман милитаризмига қарши зарба бериладиганлигини асосий сабаби Франция билан Россия ўртасидаги иттифоқ эди. Бу дўстлик иккинчи жаҳон уруши йилларида айниқса мустаҳкамланди, чунки ўша йилларда СССР билан жанговар Франция қўли-қўлга бериб, умумий душманга қарши чиқдилар.

Француз учувчилари бизнинг фронтимизда мардонавор жанг қилдилар. Уларнинг кўплари ўзлари кўрсатган ҳақдорлиги ва шижоати учун Совет Иттифоқининг орденлари ва медаллари билан муқофотландилар. Кези келганда шунинг айтмоқ керакки, ҳозир Париж экранларида кўрсатилган ва парижликларнинг кўплари аҳтимоли, томоша қилишга улгурган ва биргаликда ишлаб чиқарилган «Нормандия-Неман» фильмининг совет ва француз кишилари ўртасидаги жанговар дўстлигининг руҳини ахши бера олган фильмдир.

Ўша йилларда бўлиб ўтган «Куршаётган Франция» ҳаракатини Совет Иттифоқи эътироф қилган эди ва унга ҳамма мадад бериб турган эди. Ўша вақтда кўнгиға француз арбоблари ва шахсан генерал де Голль кўрсатган реализм ҳиссини биз юксак даражада қадрлаймиз. Генерал де Голльнинг иккинчи жаҳон уруши йилларидаги катта хизматлари совет кишиларига ахши маълумдир.

Модемки ўтмишда республикачи Франция чор Россияси билан иттифоқ бўла олган экан, Франция билан Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи ўртасида дўстлик муносабатлари бўлиши учун айниқса кўпроқ асос бор, чунки Совет ҳокимияти бўлиб бўлган кунлардан бошлаб СССРнинг байроғига: Халқлар ўртасида тинчлик ва дўстлик бўлсин, деган сўзлар ёзилган. Мамлакатларимизнинг бир-бири билан иттифоқ бўлиши мамлакатларимизнинг умумий манфаатлари, географик маънос ва Европада тинчликни ҳимоя қилиш зарурлиги талаб қилмоқда. Француз-рус иттифоқининг мавжудлиги ҳар иккала мамлакат хавфсизлигини қулайлигиға муқаррар ёрдам бериб келган, бундай иттифоқ бўлганда эса, ўтмишда Совет Иттифоқининг ҳам, Франциянинг ҳам миллий манфаатларига неча мартаб зарар етказган эди.

Биз Франция билан дўст бўлиш ва ҳамкорлик қилиш тарафдоримиз. Лекин бизда сизларнинг мамлакатингиз билан унинг иттифоқчилари ўртасида рахна солиш нияти йўқ. Франциянинг қўшма Штатлар ва Англия билан бўлган алоқаларига тушуниб қарамоқдамиз. Биз ер юзиди ҳамма халқлар дўст бўлиб, тинчликда яшасинлар, деймиз, чунки мамлакатлар ўртасидаги ва, биринчи навбатда, барча буюк давлатлар ўртасида дўстона муносабатлар бўлмаса, мустаҳкам тинчликни таъминлаб бўлмайди.

Агар халқлар тинчликни таъминлашга актив киришсалар, бунинг бўёбга чиқариш мумкинлигиға қатъий ишонамиз. Махшўр мутафаккир ва ёзувчи Анатолий Франс билан биргаликда биз ҳам бундай дейишимиз мумкин:

«Барибир мен бутун дунёнинг тинч истиқболига ишонаман. Менинг бу умидларим ўз хаёлларим ва исотларимга асосланган умидлар эмас, балки социал ҳодисаларни кузатишга ва тарихий материалларни фактларига асосланган умидлардир.

Ялли тинчлик бошланадиган кун келад, одамлар ахши бўлиб қолганликлар учун эмас... балки илгари одамларнинг яшаш шароити улар учун уруш ҳолатини қандай вужудга келтирган бўлса ва шу ҳолатини давом эттиришга қандай мажбур қилган бўлса, янги тартиб-қоида, янги фан, янги иқтисодий заруратлар ҳам уларни тинчлик ҳолатини сақлаб туришга шундай мажбур қилиб қўйилганлиги учун ҳам ялли тинчлик бошланадиган кун келад.

Агар биз шу бошланган тенденция давом эттира берсак, ҳамма ирқлар ва ҳамма халқлар ўртасида тагин ҳам тез-тез бўлиб турадиган ва тагин ҳам тақомиллашган алоқалар ўрнатилишини кўз олдимизга келтиришимиз мумкин».

Улар французнинг бу сўзлари нақадар гўзал ва нақадар ҳаққоний сўзлар!

Француз ва совет халқлари бирга-

ликда, қўли-қўлга бериб, тинчликнинг гўзал бийосини қуриш учун ҳамма имкониятларга эгадирлар.

Сиз, асли дўстларга менинг Францияга қилган сафаримга шунчалик самимият ва илтифот билан қараганлигингиз учун ташаккур айтишга бу ерда, Париж муниципалитетиди, менга кўрсатган илтифотингиз учун ташаккур айтишга ихозат берайсан. Бош вазир Дебре жанобларига ва муниципалитет кенгаши раиси Деврен жанобларига ташаккур айтмоқчиман. Совет раиси, деб айтишимиз сал қолди, чунки биз ўз мамлакатимизда Москва Совети, Ленинград Совети деб гапиринишга одатланиб қолганмиз. Деврен жанобларини гўзал Париж шаҳри тўғрисида самимият билан айтган гаплар менга айнакча ёқди. Эҳтимол, баъзи мухбирлар бу ҳақда ёганларида, Хрушчев Париж муниципалитетиди ўз системасини қабул қилдиришга уриниб қўлди, деган гапларни ҳам айтишлари мумкин. Сизлар асло бундай эмаслигини тушунасан, албатта. Хурматли дўстлар! Сизлар ўз Парижнингиз, ўз юртингиз Францияни севасиз, бунинг мен сизларнинг шаҳрингизда қишқа вақт бўлишим натижасида, ўз кўзим билан кўрдим. Лекин бизнинг Совет Иттифоқиға ҳам келинлар, Москвада, Ленинградда, Киевда, Бокуда ва бошқа совет шаҳарларида бўлишлар, ана ўшанда сизлар бизнинг одамларимиз ўз мамлакатини, ўз шаҳарларини, ўзининг гўзал пойтахти Москвада, ўз давлат тузумини нақадар севганлигини кўрасиз. Мен сизларнинг ҳисларингизни тушуниб туришман, сизлар ҳам бизнинг ҳисларингизни тушунишлар. Одамларнинг ўз шаҳарлари, ўз мамлакатига бўлган муҳаббат ҳислари халқлар ўртасида адоват туғдирмаслиги керак, балки ақинча, халқлар ўртасида тинчлик ва дўстлигини мустаҳкамлашга ёрдам бериши керак. Қани келинлар, тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлаш ишида куч ва гайратини бирлаштирайлик. Агар Совет Иттифоқи, Франция ва тинчликсевар бошқа давлатлар тинчлик учун курашад, милитаризмга ва реваншизмга қарши куч-гайратини бирлаштиришга қайирмоқдаман. Агар баъзи бировлар мени ўз нутқларида немисларга қарши курашга қачирди, деб даъво қилаётган бўлса, бу бутунлай нотўғридир. Биз ҳамма халқлар билан, шу жумладан, немислар билан ҳам дўст бўлишни истаймиз. Шунга қарамай, менга, Хрушчев французларда немисларга нисбатан адоват туғдирмоқчи, деган бемаъни тухматларни тўнкаётган одамлар бор.

Мен милитаризм ва реваншизм хавфига қарши чиқмоқдаман. Агар бирор кимса бундан ҳадиксирмаётган бўлса, бундай кишилар тўғрисида кўрққан олдин мушт кўтараётир, деб айтиш мумкин.

Мен ҳали парижликлар билан унчалик гаплашганим йўқ, лекин сиз, французлар, мен урушга ва милитаризмга қарши гапиратган гапларимни ҳаммадан кўра ахшироқ тушунаётганлигингизни ҳис қилиб туришман. Сизларнинг шу гапларининг бошқа баъзи территорияларини ҳам оккупация қилиб олган эдилар. Франция ҳам, Совет Иттифоқи ҳам ўтган урушда кўп қўрбонлар берди. Фашистлар отиб ўлдирган Француз ватанпарварлари дафн этилган қалъани кеча бориб кўрдим. Мен ўзининг Францияда эмас, балки Украинада деб ҳис қилгандек бўдим, чунки Украинада ҳам фашистлар миллион-миллион кишиларни ҳалок қилган эдилар. Мен бу гапларни бирор кишини немисларга қарши баъйилатта солиб қўйиш учун айтмаётганим йўқ, балки бўлиб ўтган урушнинг сабоқлари унутилиб кетмасин, ўтмишининг хатолари такрорланмасин, деб айтгайтиман.

Шу нарсани яна бир марта таъкидлаб ўтмоқчиманки, агар бизларнинг мамлакатларимиз тинчликни ҳимоя қилганда ўзарининг куч ва гайратларини бирлаштирсалар, ҳар қандай ақлини ёб қўйган киши ҳам, ҳатто Гитлер сингари ақлдан озган киши ҳам янги урушни бошлашга ботила олмайд, чунки янги уруш агрегаторларга ҳеч қандай умид бағишламайди. Сизлар менидаги ҳисларни тушунаётган бўласларингиз керак, амм, мен сизларнинг ҳисларингизни ахши тушуниб туришман.

Яшасин совет ва француз халқлари ўртасидаги дўстлик ва ҳамкорлик! Яшасин бутун дунёда тинчлик! (Н. С. Хрушчевнинг нутқи давомий нарсалар билан неча мартаб бўлиниб турди).

Қабул маросими тугади. Н. С. Хрушчев ва унинг ҳамроҳлари залдан чиқибашдилар. Улар қатор тизилиб турган одамлар орасидан ўтиб боришлар. Одамлар ўринларидан туриб, уларни гулдўрс олқилар билан кузатишлар. Ҳамма томондан дўстона табрик хитоблари эшитилмоқда. Н. С. Хрушчев бунчалик иттифот кўрсатганликлари учун тўлганларига миннатдорчилик изҳор қилди. Меҳмонлар заллардан бирига ўтадилар, бу залда Н. С. Хрушчевга ва унинг рафиқасига Париж муниципалитетини кенгаши номидан совғалар тақдим қилинди.

Н. С. Хрушчев муниципалитетдан чиқиб билан, майдонда ва унинг ёнидаги кўчаларда кутиб турган миғ-миғлаб парижликлар бениҳоя хурсанд бўлиб, ҳаммалари бирдиган Совет Иттифоқи элчисини табриклидилар. «Москва — дўстлик», «Москва — тинчлик», «Бутун дунёда тинчлик», «Хрушчевга ура!» деган хитоблар янграйди.

Тантана билан ўтиб бораётган автомобилларга полициялар аранг йўл очиб бормоқда, бу автомобиллар муниципалитетдан чиқиб, савдо палатасига томон бормоқда. Бу ерда Совет ҳукумати бошлиғи Н. С. Хрушчев француз савдо-саноат доираларининг вакиллари билан учрашди.

Савдо палатасида расмий иқтисодий ва молия органларининг раҳбарлари, саноатчилар энг йирик бирлашмаларининг раҳбарлари, банкларнинг директорлари тўпланиди. Париж савдо палатасининг раиси Дебьер хурматли совет меҳмонини қабул қилиб сўзлаган табрик нутқиди, мамлакатнинг савдо-саноат доиралари Н. С. Хрушчевнинг Францияга келиши тўғрисидаги халқаро эъри қизиқиши билан кутиб олганликларини уқтириб ўтди. Дебьер Франция-Совет иқтисодий муносабатлари тарихига тўхталиб, савдо-сотиқнинг ривожланишига ёрдам беришини истар эдим.

Савдо палатасида ҳозир бўладиган Совет ҳукумати бошлиғининг нутқини жуда қизиқиб тингладилар.

Совет давлатининг ташкилотчиси Владимир Ильич Ленин тинч-тотув яшаш сибастининг асосий принципларини белгилаб берган эди. Ленин тинчликсеварлик сибастини қатъийат билан ёллон қилиб, Совет Россияси билан капиталистик мамлакатлар ўртасида тинч хўжалик алоқалари зарур эканлигини ва бу алоқалар жуда катта аҳамиятга эга эканли

